

TÜRKİYE VE SOFRALIK ÜZÜM DIŞ PAZARLARI (1)

Erdoğan Osmanlıoğlu (2)

GİRİŞ

Dünya bağıcılığı daha çok Akdeniz Bölgesinde toplanmış olmasına rağmen hemen bütün kıtalar üzerine yayılacak kadar geniş bir ekoloji bulmuştur. Bağ sahası istatistiklere göre 10 milyon hektar olup son yıllarda bu civarda sabitleşmiş durumdadır. 1950 yılında 8,3 milyon hektardan 1963 yılında 10,3 milyona çıkmıştır. Bu artış daha çok İtalya, Rusya, A B D , Arjantin ve Türkiye'deki bağ sahalarının genişletilmesinden doğmuştur. 1963 yılından beri ise önemli bir artış göstermemiştir. Küçük çapta görülen artışlar ise genellikle Cezayir, Fransa, İtalya ve İspanya'daki azalmalar nedeniyle dengelenmektedir. Bundan sonraki artışlar büyük bir ihtimal ile geniş tedbirler alınan Doğu Avrupa ülkeleri ile Rusya'da olabilecektir (34).

Dünya bağ sahasının son yıllarda sabitleşmesine rağmen üretim, kültürel metodların geliştirilmesi ve planasyonların dağ yamaçlarından ovalara kaydırılması sonucunda devamlı bir artış göstermektedir. Toplam Dünya ürün üretimi 55 milyon ton olup 4/5 ü şarap imalinde kullanılmaktadır. %10 u taze olarak tüketilmekte % 5 i kurutulmaktadır. Üretimin küçük bir kısmı ise üzüm suyu, şıra, alkol, pekmez gibi değişik yerlerde kullanılmaktadır.

Üretilen üzümlerin kullanılma şekli yalnız ekolojik şartlara bağlı olmayıp örf ve adetlere de bağlı olmaktadır. Müslüman ülkelerin çoğunda şarap imalatı önemsiz durumda olup üzümlerin çoğu taze olarak, kurutulularak veya şıraya işlenerek değişik şekilde kullanılır. Doğu Avrupa ülkelerinde taze olarak tüketim diğer yerlere göre oldukça yüksektir. İran, Yunanistan ve Avusturya'da ise üretilen üzümlerin % 50- 70 i kurutulmaktadır.

Bazı bölgelerde üretimin ağırlığı çok yönlü üzüm çeşitlerinde olduğuna göre bir kısmının şarap imalinde, bir kısmının kurutmada ve bir kısmının ise sofralık olarak değerlendirilerek yüksek oranda çok yönlü kullanma sağlanacağı düşünülürse de bu durum çok sınırlıdır. Kurutmalık çeşitler geniş bir kullanma alanı bulabilirse de şaraplık çeşitler genellikle başka bir amaç için (kurutma ve sofralık) kullanılamazlar. Farklı üzüm çeşitleri farklı özelliklere sahip olup genellikle o bölgede yaygın olan kullanma amacına uygun olarak tüketime geçilmektedir. Ayrıca belli bir üzüm çeşidini farklı amaçlara uygun kullanmak için ayrı alet ve

(1) Yazarın " Sofralık Üzüm İhracatı için Dış Pazar Etüdüleri" adı altında yayınlanmış proje çalışmasından özetlenmiştir.

(2) Yalova - Pazarlama Laboratuvarı.

ekipmana ihtiyaç vardır. Dolayısı ile halen mevcut olan kullanma yolları içinde birinden diğerine kayma birçok ek yatırımları icap ettirecektir. Demek oluyorki üzümün kullanma şekilleri arasındaki kaymalar bugünkü üzüm yetiştiricilerinin üretim ve tüketim artışlarındaki farklılıktan doğan problemleri çözmekten uzaktır. Ekonomik yönden kalkınmış ülkelerde üzüm tüketimindeki artış, nüfus artış oranından fazla olmazken üretimdeki artış verimin yükselmesiyle % 2.5 düzeyinde devam etmektedir. Üzümün üç ana kullanma yolunda da (şaraplık, sofralık, kurutma) üretimi değerlendirmeye ve yeni tüketim imkânları bulma güçlükleri vardır ve bu güçlükler ileride daha da artacaktır.

Türkiye'deki durum da Dünyadaki üzümün genel durumundan farklı değildir. Ham bağ sahası hem üzüm üretimi yıldan yıla artış göstermektedir. 1973 yılında bağ sahası 816 bin hektar'a, üzüm üretimi de 3.3 milyon tona ulaşmıştır. Elde edilen üzümlerin % 35 i kurutmalıkta, % 35 i şıralıkta, % 25 i sofralık ve % 5 i şaraplık olarak değerlendirilmektedir.

Kuru üzümlerin % 70 i yurt içinde tüketilmekte %30'u ise ihracat edilmektedir. Şıralık üzümlerimizden pekmez ve bazı ev mamulü yapılmaktadır. Sofralık üzümlerimizin ise % 98 i dahilde % 2 kadarı ise ihracat edilmektedir.

Türkiye'de 1 milyon tona yakın sofralık üzüm üretildiği halde ancak 10- 15 bin tonu ihracat edilebilmektedir. İşte birçok Dünya ülkelerinin karşılaştığı üzüme yeni pazarlar bulma problemi Türkiye'de kendini açıkça göstermekte ve büyük bir potansiyelin varlığı sofralık üzüm ihracat imkânlarında toplanmaktadır.

Bu çalışmada sofralık üzüm ihracatına artırmak için ithalatçı ülkelerin ithal kapasiteleri, zaman, fiyatları, ithal edilen çeşitleri tesbit edilerek geliştirilmesi için alınması gereken tedbirler özetlenmiştir.

I. DÜNYA SOFRALIK ÜZÜM ÜRETİMİ VE İHRACATI

Dünya sofralık üzüm üretimi ancak tahmin yolu ile tesbit edilmekte ve yaklaşık değerleri kullanılmaktadır. Türkiye'de olduğu gibi birçok Dünya ülkeleri istatistiklerinde sofralık, kurutmalık veya şaraplık olarak üzüm ayrılmamıştır. Dolayısıyla farklı kullanım gayelerine göre bir ayırım istatistiklerde mevcut değildir. Kaldı ki sofralık üzüm deyimi de ülkeden ülkeye farklı anlaşılabilmektedir. Bazı ülkeler tane iriliğini, bazı ülkeler taşımalara dayanıklılığı, bazı ülkeler doğrudan tüketimi esas olarak sofralık üzümleri diğer üzümlerden ayırma yoluna gitmişlerse de biz burada doğrudan doğruya tüketilmeyi esas almış bulunuyoruz.

Üretim yıldan yıla artış göstermekte olup 1955-58 yılları arasında Dünya ülkelerinin ürettiği toplam sofralık üzüm miktarı 3.8 milyon tondan 1970 yılında 6 milyon tona yükselmiştir. Sofralık üzüm üretimindeki bu artış ülkeden ülkeye farklı olmaktadır. Büyük bir ithalatçı durumunda olan Rusya ve kendi iç tüketimini karşılamaya çalışan Japonya hariç tutulursa, sofralık üzüm üretimindeki büyük artışlar İtalya (%206), Bulgaristan (%132), Yunanistan (%76), Fransa (%58) ve İspanya (%37, gibi belli başlı ihracatçı ülkelerde görülmüştür.

Avrupa, Dünya sofralık üzüm üretiminin %70'ini sağlamakta olup üzüm ticaretinde önemli rol oynamaktadırlar. Ortadoğu ile Kuzey Afrika ülkeleri üretimde önemli bir yer işgal etmelerine rağmen ticarette rolleri çok zayıftır.

A.B.D.'nin yıllık sofralık üzüm üretimi ise 500 bin ton civarında sabitleşmiş olup Güney Amerika ülkelerinden Brezilya (%88) ve Şili'de (%68) üretim 1955-58 yılları ortalamalarına göre büyük artışlar göstermiştir.

Sofralık üzümün pazarlama mevsimi elma, narenciye ve muza göre oldukça kısadır. Kuzey yarımküre daha çok ağustos - kasım devresine toplanmıştır. Temmuzun son yarısı ile aralık ayına da taşmalar olmaktadır. Güney Afrika, Şili ve Arjantin ise güney yarımküre de uluslararası sofralık üzüm ticaretine giren ülkeler olup pazarlama mevsimi şubat - nisan devresidir. Ayrıca küçük miktarda Belçika ve Hollanda'da serada yetiştirilen üzümler de mevcut olup ihracatı önemlenmiştir.

Sofralık üzüm üreticisi ülkelerin birçoğu az veya çok ihraç etmektedirler. Genellikle Avrupa ülkeleri bu konuda daha fazla soğuk iklimi sahipleri olup Ortadoğu ve Asya ülkeleri ise ihracattan fazla kendi iç tüketimlerini ön plana almışlardır.

Cetvel 1'de Dünyanın belli başlı sofralık üzüm üretici ve ihracatçı ülkeleri görülmektedir.

Sofralık üzüm ticareti 1955-58 yıllarından beri devamlı bir artış göstermekte olup yılda ortalama %10 oranındadır. 1971 yılında 946 bin tona ulaşan bu ticaret son yıllarda toplam sofralık üzüm üretiminin %14'ünü kapsamaktadır. 1970'lerden önce üretilenin ortalama %10'u ihraç edilirken bu oran 1970'lerde %14'e yükselmiştir. Sofralık üzüm ticaretindeki bu artış Avrupa, özellikle Doğu Avrupa ülkelerindeki gelişmelere dayanmaktadır.

Dünya sofralık üzüm ihracatı 1955-58 yılları ortalamasına göre 430 bin ton iken 1963-66 yıllarında 770 bin tona ve 1970'lerde ise 900 bin tona yükselmiştir. Bu ihracatın 1971 yılında %90'ı Cetvel 2'de görülen 10 ülke tarafından yapılmaktadır. Diğer iki ülkeden Amerika B.D. %13, G.Afrika ise %3 bir ihracat hacmine sahiptirler.

Dünya sofralık üzüm ihracatında başta İtalya (%28), ile Bulgaristan (%14), İspanya (%14) gelmekte olup Yunanistan (%2) ve Türkiye (%1.6) 9 ve 10.cu sırayı almaktadırlar.

Cetvel 1 Dünya Sofralık Üzüm Üretimi ve İhracatı (1972)
World production and export of table grapes.

Ülkeler	Üretim 1000 ton	İhracat 1000 ton	Ülkeler	Üretim 1000 ton	İhracat 1000 ton
İtalya	1057	221	Fas	65 X	-
Türkiye	858	14	Şili	65 X	-
Rusya	309	-	Lübnan	60 X	7 X
A.B.D.	524	97	G. Afrika	44	35
İspanya	469	122	Cezayir	35	-
Bulgaristan	274 X	140	Hindistan	30 X	-
Brezilya	270 X	-	İran	30 X	-
Fransa	216	35	Peru	28 X	-
Yunanistan	282	26	İsrail	32	1
Japonya	218	-	Avustralya	26	1 X
Yugoslavya	107	5	Kıbrıs	26	11
Suriye	200 X	3 X	Tunus	20 X	-
Romanya	160 X	65 X	Belçika	11 X	2
Meksika	125 X	2 X	Hollanda	4	3
Mısır	100	-	Çekoslovakya	5	-
Arjantin	56	3	Ürdün	3	2 X
Portekiz	46	-			
Macaristan	66	20 X	TOPLAM	5.821	815

Kaynak : (11) (12) (34).
(x) 1970 yılına ait değerler.

Cetvel 2. Önemli Soiralık Üzüm İhraç Eden Ülkeler (1971)
Major table grape exporting countries

Ülkeler Countries	Dünya toplam İhracattaki Yeri (%) Percentage of world total export	Dünya toplam Üretimdeki Yeri (%) Percentage of world total production	Ülkelerin üretimleri için_ deki ihracatın Yeri (%) Percentage of export in production
İtalya	28.4	17.5	23.6
Bulgaristan	14.4	4.2	50.0
İspanya	14.0	6.1	33.6
A.B.D.	13.4	9.2	21.3
Romanya	6.3	2.4	37.5
Fransa	4.0	3.8	15.3
G.Afrika	3.7	0.8	66.4
Macaristan	2.0	1.1	25.9
Yunanistan	2.0	3.3	9.1
Türkiye	1.6	14.8	1.6
Diğerleri	10.2	36.8	-

Sofralık üzüm ihraç eden bu ülkeler aynı zamanda önemli birer üretici durumundadırlar. Cetvel 2'de görüldüğü gibi bu on önemli ihracatçı ülke Dünya sofralık üzüm üretiminin % 63'ünü sağlamaktadırlar. Fakat bu grup içindeki bazı ülkeler üretimde önemli bir yer işgal etmedikleri halde yine de ihracatta söz sahibidirler. Örneğin G.Afrika sofralık üzüm üretiminin %0.8 ini, Macaristan % 1 ini sağladığı halde ihracatta 7 ve 8. ci sıraları alarak Dünya'nın sırasıyla %4 ve %2 üzüm ihracatını yapmaktadırlar.

Dünya sofralık üzüm üretiminde İtalya yine başta gelmekte olup yalnız başına % 16 sini sağlamaktadır. Daha sonra Türkiye (%15) gelmekte olduğu halde ihracatta ancak 10.cu sırayı almaktadır. Cetvel 2 de dikkat çeken diğer bir nokta ise Bulgaristan ve İspanya'nın durumudur. Dünya sofralık üzüm üretiminde sırası ile % 4 ve % 6 bir yer işgal ettikleri halde ihracatta % 14 bir yer kaplamaktadırlar.

Sofralık üzüm ihracatı her ne kadar üretime bağlı ise de bu ilişki her ülke için aynı önemi taşımamaktadır. Başka bir deyişle her üretici ülke ihracatta önemli rol oynamaktadır. Cetvel 2 de görüldüğü gibi ülkelerin sofralık üzüm üretimleri ile ihracatı arasında değişik oranlar mevcuttur. Bazı ülkeler sofralık üzüm üretimlerinin büyük bir kısmını ihraç ettikleri halde bazı ülkeler çok az bir kısmını ihraç etmektedirler. Örneğin Güney Afrika ve Bulgaristan üretimlerinin yarısından fazlasını (%66 ve % 50) ihraç etmektedirler. Buna karşılık Türkiye üretiminin ancak % 1.6 sini ihraç etmektedir.

II. DÜNYA SOFRALIK ÜZÜM İTHALATI VE TÜKETİMİ

İhracatta olduğu gibi ithalatta da yine Avrupa ülkeleri büyük yer tutmaktadır. Toplam ithalat içindeki payları % 75 tir. Cetvel 3' de görüldüğü gibi 19 ülke toplam ithalatın % 90 ını yapmakta olup bunların çoğunluğu Avrupa ülkeleridir. En önemli ithalatçı ülke B.Almanya olup 1971 yılında 270 bin ton, ile Dünya sofralık üzüm ithalatının % 29 unu yapmaktadır. Daha sonra sırasıyla Kanada (%12.9), İngiltere (% 7.6), Rusya (%7.3) gelmekte olup en az ithalatı arap ülkeleri yapmaktadırlar. Ürdün, Kuveyt ve S. Arabistan toplam ithalatın ancak % 1 ini almaktadırlar. Toplam ithalatın % 12.9'unu yapan Kanada ise bu ithalatın tamamına yakın kısmını A.B.D. den sağlamaktadır.

Genellikle Doğu Avrupa Ülkeleri ithalatlarını kendi blokları içinde sağlamaktadır,

Cetvel 3. Önemli Sofralık Üzüm İthal Eden Ülkeler (1971)

Major table grape importing countries

Ülkeler	Dünya ithalatındaki Yeri %	Ülkeler	Dünya ithalatındaki Yeri %
B. Almanya	29.0	İsveç	2.5
Kanada	12.9	Hollanda	2.2
İngiltere	7.6	Fransa	2.1
Rusya	7.3	Norveç	1.3
Çekoslavya	4.8	Danimarka	1.1
Avusturya	4.0	Finlandiya	0.9
İsviçre	3.9	Ürdün	0.3
D. Almanya	3.4	Kuveyt	0.4
Belçika - Lüks.	2.7	S. Arabistan	0.3
Polonya	2.6	Diğerleri	10.7

İhracat ve ithalatla bütün Dünya ülkelerinde artış olduğu gibi tüketimde de artış vardır. Şahıs başına sofralık üzüm tüketimi devamlı bir artış kaydetmektedir. Cetvel 4'de görüldüğü gibi şahıs başına düşen sofralık üzüm tüketimi 1955-58 ortalaması ile 1971 yılı karşılaştırılmasından tesbit edilmektedir. Bu artış ülkeden ülkeye değiştiği gibi ithalatçı ve ihracatçı ülke oluşuna göre de farklılık göstermektedir. Genellikle üretici ve dolayısıyla ihracatçı ülkelerde şahıs başına sofralık üzüm tüketimindeki artış ithalatçı ülkelere göre daha azdır.

Şahıs başına sofralık üzüm tüketimi üretici ülkelerde daha fazla olup 1971 yılında başta 26 8 kg. ile Türkiye gelmektedir. Daha sonra sırası ile Yunanistan (22 kg), Lübnan (21 5 kg) ve İtalya (16 2 kg) gelmektedir. İhracatçı ülkeler arasında en az tüketim ise G. Afrika'da görülmektedir (0 9 kg). Bunun da nedeni iklim avantajından faydalanarak üretimin % 66 sını ihraç etmesidir. Önemli üretici ülkeler olan İtalya, Bulgaristan, İspanya, Fransa ve Romanya'da şahıs başına sofralık üzüm tüketimi ihracata yönelik bir politika izlediklerinden Türkiye'ye göre oldukça düşüktür. Üretim yurt içinde tüketildiği gibi yine önemli bir miktarı da ihraç etmektedirler. Cetvel 4 de görüldüğü gibi ithalatçı ülkelerde şahıs başına tüketim daha az olmaktadır. Özellikle üretici ülkelere uzak olan mamleketlerde şahıs başına tüketim daha da az olmaktadır. Bunun da nedeni çabuk bozulabilen bir meyve olan üzümün uzaklık dolayısıyla yüksek taşıma masraflarının ithalat fiyatına etki etmesidir.

İthalatçı ülkelerdeki şahıs başına tüketim artışı özellikle az tüketen ülkelerde daha fazla olmuştur. Ülkeler arasındaki ticaretin gelişmesi ve teknolojinin ilerlemesi ile sofralık üzüm pazarları genişlemekte ve ithalatçı ülkelerdeki tüketim de buna göre artmaktadır. Dünya ülkeleri içinde şahıs başına sofralık üzüm tüketimi en fazla Finlandiya (% 286), Danimarka (%217), Hollanda (%168) ve Avusturya (%156) da artmıştır.

Cetvel 4. Şahıs Başına Sofralık Üzüm Tüketimindeki
Değişiklikler

Changes in table grape consumption perhead

Ülkeler	1955-58		Değişim %
Countries	Ortalama (kg)	1971 (kg)	Changes
	Ave		
Türkiye	21.70	26.80	+ 23
Yunanistan	12.48	22.00	+ 76
Lübnan	29.00 (x)	21.50	- 26
İtalya	5.63	16.20	+ 187
Bulgaristan	7.31	16.10	+ 120
Macaristan	4.80 (x)	5.70	+ 18
İspanya	6.04	7.80	+ 29
Romanya	6.22	4.90	- 21
Fransa	4.49	4.50	0
G. Afrika	0.90 (x)	0.90	0
Australya	1.95	5.00	+ 156
İsviçre	4.70	6.00	+ 27
B. Almanya	2.78	4.40	+ 62
Çekoslovakya	1.90	3.40	+ 70
Belçika - Luks	1.75	3.40	+ 169
Norveç	1.88	3.30	+ 75
Rusya	1.94	2.90	+ 49
İsveç	1.82	2.90	+ 59
Danimarka	0.63	2.00	+ 217
D. Almanya	1.19	1.90	+ 6
Hollanda	0.67	1.80	+ 168
Finlandiya	0.44	1.70	+ 286
İngiltere	0.86	1.20	+ 39
Polonya	0.33	0.70	+ 121

Not : (x) 1969 yılı ortalaması

III. TÜRKİYE'NİN SOFRALIK ÜZÜM İHRAÇ İMKANLARI

Dünya'da daha önce de belirtildiği gibi yılda ortalama 900 bin ton sofralık üzüm ithal edilmektedir. Ancak Türkiye bu kadar geniş bir pazar içinde yılda ortalama 10-15 bin ton sofralık üzüm ihraç ederek %1,5 bir yer işgal edebilmektedir. Cetvel 4'de Türkiye'nin yılları ve ülkelere göre sofralık üzüm ihracatı gösterilmiştir.

Türkiye için bu pazarda şimdikinden daha fazla söz sahibi olabilme imkânı görülmektedir. Bu imkanlar şu şekilde sıralanabilir.

Cetvel 5 Türkiye'nin Sofralık Üzüm İhracatı (ton)

Table Grape export of Turkey

Ülkeler	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
B. Almanya	978	733	1345	1484	12076	12038	9490	8808	5508
Avusturya	365	3742	4992	2939	4324	2188	2060	1940	1525
İngiltere	919	1940	1067	1391	1085	1114	809	630	164
İsviçre	364	476	479	173	1751	2511	1634	1629	1323
Finlandiya	-	-	-	51	392	668	717	160	169
Danimarka	53	10	-	53	81	-	-	109	-
Hollanda	-	40	96	33	306	17	41	113	-
Fransa	-	11	-	-	-	20	-	216	-
Belçika	-	-	-	-	23	32	108	158	-
İtalya	-	-	46	-	-	-	159	-	60
Kuveyt	-	-	-	-	-	31	3	-	59
Norveç	-	-	-	-	47	-	-	-	-
İsveç	-	-	-	-	93	-	-	15	-
Suudi Arabistan	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Avustralya	-	-	-	6	-	-	-	-	-
A. B. D.	-	-	-	10	-	-	-	-	-
Çekoslovakya	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Yugoslavya	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Bulgaristan	-	-	-	17	26	-	157	178	-
D. Almanya	-	-	-	17	-	-	20	-	-
TOPLAM	6679	6962	8035	6175	20204	18619	15198	13956	8.808

Kaynak : (7) (8)

1. Türkiye'nin sofralık üzüm üretimi miktar bakımından fazla olup Dünya'da söz sahibi büyük ihracatçılar seviyesindedir. Hatta birçoğundan fazla olup en büyük ihracatçı ülke olan İtalya'dan hemen sonra gelmektedir

2 Sofralık üzüm çabuk bozulabilen bir meyve olduğundan ancak yakın pazarlara gönderilebilmektedir. Uzak mesafelere ise ancak iklim avantajı ve fiat elverdiği zaman gönderilebilmektedir ki bu da toplam ithalatta önemsiz bir yer işgal etmektedir (yılda 50 bin ton kadar). Türkiye'nin yakın komşuları olan Yunanistan ve Bulgaristan sofralık üzüm üreticisi ve ihracatçısıdır. Güney komşularından Suriye ve Irak kendisine yeterli sofralık üzüm üretmekte olup ithalat yapmamaktadırlar. Doğu'da İran yine sofralık üzüm yönünden kendisine yeterli üzüm üretmektedir. Geriye kalan tek ithalatçı ülke Rusya'dır Yılda ortalama 60-70 bin ton kadar sofralık üzüm ithal etmekte ise de bunu daha çok kendi blokuna bağlı başta Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerden yapmaktadır. Rusya'nın Türkiye'den sofralık üzüm ithal etmesi için ancak karşılıklı yapılacak ticarî anlaşma ile mümkün olabilir.

Türkiye'ye yakın olan Arab ülkelerinden yalnız S. Arabistan, Ürdün ve Kuveyt sofralık üzüm ithal etmekte ise de gerek nüfuslarının azlığı ve gerekse de diğer üretici Arab ülkeleri ile kurmuş oldukları temas ve yakın ticarî ilişkiler nedeniyle Türkiye yönünden fazla önemli değildir. Şöyle ki bu üç ülkenin yıllık sofralık üzüm ithali 8-10 bin ton kadar olup 900 bin tonluk Dünya sofralık üzüm pazarı içerisinde ancak % 1 lik bir yer işgal etmektedir.

Buna karşılık Dünya sofralık üzüm ithalatının % 72 si Avrupa ülkelerince yapılmaktadır. Türkiye'nin fazla uzağında olmayan ve birçok ticarî ilişkilerinin olduğu bu Avrupa ülkelerine şimdikinden daha fazla üzüm ihraç etme imkânları zorlanmalıdır.

3. Sofralık üzüm tüketimi bugün bütün Dünya'da artış göstermektedir. Özellikle daha önce de belirtildiği gibi ithalatçı ülkelerdeki artış hızı ihracatçı ülkelerden fazladır Dolayısıyla daha da artış gösterme eğilimindedir Ülkelerin gelecek yıllarda üzüm ithalat miktarı birçok faktörlere bağlıdır. Bu faktörleri şöyle sıralamak mümkündür ;

a) İthalatçı ülkelerdeki yerli sofralık üzüm üretimi : Birçok ithalatçı ülke yerli üretimi kafi gelmediği için sofralık üzüm ithal etmektedir. Yerli üretimdeki değişmeler ithalat miktarını etkilemektedir.

b) İthalatçı ülkelerde sofralık üzüm tüketimindeki değişmeler : Tüketiciler üzüm yeme alışkanlığı kazanmaları ve şahıs başına tüketilen miktarın fazlalaşması gibi etkenler ülkelerde üzüme karşı değişen bir talep yaratabilmektedir. Çalışmada belirtildiği gibi ithalatçı ülkelerde şahıs başına sofralık üzüm tüketimi hızla artmaktadır (Cetvel 3).

c) İthalatçı ülkelerin uyguladığı genel ithalat rejimleri : Ülkeler çeşitli nedenlerle gümrük kota, vs. gibi tedbir ve uygulamalarla dış ticaretlerini kontrol etmektedirler. Fakat büyük sofralık üzüm ithalatçısı ülkelerde bu tedbir ve uygulamalar oldukça sınırlı olup gittikçe yumuşama eğilimindedir. Özellikle Türkiye'nin Ortak Pazar üyeliği söz konusu olduğundan bazı tercihlili sisteme mazhar olmaktadır.

d) Nüfus artışına paralel olarak üzüm tüketimi de fazlalaşmaktadır. Her ne kadar büyük üzüm ithalatçısı ülkelerde nüfus hızlı artmıyorsa da heryıl yine de üzüm tüketimini arttırıcı yeni mideler pazara dahil olmaktadır. Türkiye'nin sofralık üzüm ihraç edebileceği ve aynı zamanda önemli üzüm alıcısı 18 ülkede yapılan tahmine göre nüfus artışına paralel olarak 1980 yılında 57 bin ton daha fazla sofralık üzüm ithal edilecektir. Tahmine esas olarak yalnız nüfus artışı alınmış olup diğer bütün etkenler (üretim, şahıs başına tüketim, ithalat rejimleri v.s.) sabit tutulmuştur.

Türkiye'nin sofralık üzüm ihraç edebileceği belli başlı ithalatçı ülkeler cetvel 3'te gösterilmiştir. Yalnız Kanada'yı uzaklık dolayısıyla hariç bırakmak gerekecektir. 1971 yılında bu 18 ülke toplam ithalatın % 75 ini yapmışlardır. Geri kalan % 25 ithalatın % 13 ü zaten Türkiye'ye çok uzak olan Kanada tarafından yapılmaktadır. Bu duruma göre Türkiye için ihracata söz konusu olabilecek ülkelerin tamamına yakın kısmı bu ülkelerdir. Yalnız 4 ülke (Rusya, Çekoslovakya, D.Almanya ve Polonya) ihracat ve ithalatını genellikle ikili anlaşmalarla yürüttüklerinden bu pazarlara sofralık üzüm ihraç etme imkânı daha başka faktörlerin etkisi altındadır.

Türkiye'nin bugünkü miktardan daha fazla sofralık üzüm ihraç etmesini engelleyen faktörler de incelendiğinde alınması gereken tedbirler de tesbit edilmiş olacaktır :

1. Sofralık üzüm piyasasında oldukça fazla rekabet vardır. Başka bir deyişle sofralık üzüm birçok ülke tarafından üretilmekte ve ihraç edilmektedir. Yani üretim ve ihraçat birkaç ülke tekeline değildir. Yılda ortalama 10 bin tonun üzerinde sofralık üzüm ihraç eden 12 ülke mevcuttur. Bu ülkeler sırasıyla İtalya, Bulgaristan, İspanya, A.B.D., Romanya, Afganistan, Fransa, G.Afrika, Yunanistan, Macaristan, Türkiye ve Kıbrıs'tır. Bu ülkelerden yalnız A.B.D., Afganistan ve G.Afrika Türkiye'ye önemli ölçüde rakip değildir. Geriye kalan 9 ülke sofralık üzüm pazarlarında yer yapmış ve devamlı ihracatta bulunan ülkelerdir.

2. Türkiye'nin rakibi olan 8 ülke (İtalya, Bulgaristan, İspanya, Romanya, Fransa, Yunanistan, Macaristan ve Kıbrıs)

1971 yılında 946 bin ton olan Dünya toplam sofralık üzüm ihracatının % 72 sini yapmışlardır. Bu ülkeler genellikle Türkiye ile aynı iklim kuşağı ve bölgede olup Türkiye'nin yetiştirdiği veya ihraç etmeye çalıştığı üzümlere kalitece çok benzeyen üzümler üretmektedirler, Yine üretimlerinde ağırlık orta mevsim çeşitlerindedir, ki Türkiye'nin bu yönden aşırı bir mevsim üstünlüğü olmamaktadır Örneğin bu ülkelerin bazılarında orta mevsim çeşitlerinin oranı şöyledir (İtalya : Regina %55, Bulgaristan : Bolgar %88, Romanya : Chasselas % 36, Hafız Ali % 25, Fransa : Chasselas %28, Gros Vert %20, Yunanistan : Raza-kı %55, Macaristan: Chasselas %80) Türkiye'de yetiştirilen sofralık üzümlerin çeşitlere göre oranı bilinmemekte ise de diğer rakip ülkelerde olduğu gibi başta Razakı olmak üzere orta mevsim çeşitleridir.

Türkiye ile diğer ihracatçı ülkeler arasındaki rekabet çeşitlerin olgunluk tarihi ve benzerliği dolayısıyla daha da fazlalaşmaktadır.

3. Büyük sofralık üzüm ithalatçısı ülkeler Avrupa'da olup Türkiye'nin rekabet içinde olduğu üretici ülkelere ya komşu veya çok yakın bulunmaktadırlar. Örneğin en büyük ithalatçı ülke olan B.Almanya İtalya'ya komşudur. Diğer büyük ithalatçı İngiltere ise İspanya'ya çok yakındır. Dolayısıyla birçok ihracatçı ülke büyük ithalatçılarla olan yakın mesafelerinden fazlası ile faydalanmaktadırlar. Türkiye ise Rusya hariç hiçbir ithalatçıya komşu değildir. En yakın ithalatçı Avusturya'ya bile ulaşabilmek için sofralık üzüm konusunda rakip olan Yunanistan, Bulgaristan ve Yugoslavya gibi ülkelere geçmek gerekmektedir. Dolayısıyla birçok ihracatçı ülke Türkiye'ye oranla mesafe bakımından daha avantajlı durumdadır.

4. Türkiyenin büyük sofralık üzüm ithalatçısı ülkelere olan uzaklığı çabuk bozulabilen bir meyve olması nedeni ile kaliteye tesir etmekte, pazar ile kurulması gereken yakın ilişkiyi engellemekte ve ayrıca maliyeti arttırmaktadır. Türkiye'de 1974 yılında uygulanmakta olan taşıma ücretlerinden verilen bazı örnekler de de bu durum açıklıkla görülmektedir.

a) Karayollarında frigorifik kamyonlar için uygulanan taşıma ücretleri :

62 m³ lük kamyonlar (19 ton'a kadar yükleme yapılabilir)

Tarsus- Viyana 6.100 D.Mark

" - Münih 6.600 "

" - Basel (İsviçre) 7.100 D.Mark

48.5 m³ lük kamyonlar (16 ton'a kadar yükleme yapılabilir)

Tarsus - Viyana 5.083 D.Mark

" - Münih 5.500 "

" - Basel 5.900 "

Münih ötesinde kalan ülkeler ve yerler için taşıma ücretine nakliyeciler tarafından taşıt kilometresi başına 1,5 Mark ilâve edilmektedir. İhracat mevsiminin az olduğu zamanlarda daha düşük ücret tatbik edilebilmektedir. Genellikle Doğu Bloku ülkelerine ait kamyonlar, yerli filo ücretlerine göre %5-10 daha düşük ücret uygulamaktadırlar.

b) Demiryollarında uygulanan taşıma ücretleri :

Adi vagonlarla yapılan nakliyatın ücreti :

İzmir - Münih 24 Krş/Kg.

İstanbul- Münih 15 Krş/Kg.

İnterfrigo vagonları ile yapılan nakliyatın ücreti:

İzmir - Münih 120 Krş/Kg

İstanbul - Münih 105 Krş/KG.

Türkiye ithalatçı ülkelere uzak oluşundan daha yakın mesafede bulunan diğer ihracatçı ülkelere oranla oldukça yüksek taşıma ücreti ödemektedir.

5. Türkiye'nin sofralık üzüm ihracatında rekabette bulunduğu ülkelerin birçoğu ithalatçı ülkelerle ekonomik yönden bazı örgütlere üyedirler. İtalya ve Fransa, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan Ortak Pazar ve Doğu Bloku Örgütü COMECON' a üyedirler. Bundan dolayı büyük ithalakçı olan ülke pazarlarında bazı kolaylıklar sağlayabilmektedirler. Halbuki Türkiye'nin böyle bir ekonomik bağı şu anda açık şekilde mevcut değildir. Yalnız Ortak Pazar'da ve bazı aylara mahsus olmak üzere gümrük indirimlerinden yararlanabilmektedir.

6. Taze meyve ve sebze ihracatını kolaylaştıracak organizasyon ve teknik imkânlar birçok ihracatçı ülkede oldukça düzenli şekildedir. En büyük ihracatçı İtalya örneğin Avrupa pazarlarında sofralık üzümün yanında daha birçok yaş meyve ve sebze konusunda söz sahibi ihracatçı durumunda olduğundan ve verimli çalışan bir pazarlama düzeni kurabilmiştir. Türkiye ise üretimden başlayıp ihracatçı ülkeye ulaşınca kadar sofralık üzüm için gerekli düzenli ve verimli çalışabilen pazarlama örgütünü henüz kurmakla uğraşmaktadır.

7. Dünya sofralık üzüm pazarlarında fiyatlar daha önce de belirtildiği gibi 1955 yılından beri fazla bir artma göstermemektedir. Özellikle son yıllarda sofralık üzüm üretiminin artması ve daha önce ortalama ihracat için % 10 ayrılırken son yıllarda üretimin % 14 ü gibi bir kısmının ihracı yapılması pazarlarda rekabeti arttırmakta, ithal pazarlarında fiyat teşekkülünün alt düzeyde kalmasına yol açmaktadır. Buna karşılık girdi fiyatlarının yükselmesi, özellikle Türkiye gibi etstansif bağıcılığın yapıldığı ve verimin düşük olduğu ülkelerde iç pazarda fiyatların yükselmesine yol açmakta ve ihracatı cazip durumdan çıkarmaktadır. İhracatçı firmalar için ihracat fiyatları cazibesini kaybedince sofralık üzüm ihracat artmamaktadır.

8 Birçok ülkelerde uygulanan ihracatı teşvik tedbirleri Türkiye'de yıldan yıla değişikliklere uğramaktadır. Hiç şüphesiz bu ve buna benzer teşvik tedbirleri ihracat firmaları yönünden ihracatı geliştirmek için yardımcı olmaktadır. Bu tedbirlerin Türkiye'de geç uygulanması ve yıldan yıla değiştirilerek belirli bir amaç ve düzeyde tutulmaması Türkiye'yi ihracatçısı teşvik edilen birçok ülke yanında rekabette zayıf bırakmaktadır.

Türkiye'nin sofralık üzüm ihracatının gelişmesini engelliyen önemli noktalar incelenmiş durumdadır. Eğer bu engeller gerek yetiştiricilik, gerek ekonomik ve gerekse pazarlama yönünden giderilebilirse şüphesiz Türkiye şimdiki den daha fazla sofralık üzüm ihraç edebilir

SUMMARY

This article is the summary of recently published " Studies of Export Market for table Grapes" (in Turkish) The purpose of this study is to provide exporters and marketing staff of table grapes in Turkey with information on the market situation in certain countries. The information that has been collected refers in particular to the following points :

- Recent trends and present situation in the markets for table grape.
- Trends of consumption.
- Estimate of future imports requirements.
- Present situation in Turkey.
- Advantages and disadvantages of Turkey from the view point of table grape export

LİTERATÜR KAYNAKLARI

1. Anonymous, Fransa, İtalya ve Romanya'da Bağcılık konusunda Yapılan İnceleme Gezisine Ait Rapor, Yalova Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü, 1971.
2. Avrupa Yaş Meyve ve Sebze piyasaları, UNCTAD - GATT, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları, Birliği, Ankara, 1970
3. Commonwealth Secretariat , Fruit Intelligence, London, 1974.
4. Fidan, Yılmaz. Tarsus Üzüm İhratacı Üzerinde Bir Araştırma, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayını 427, Ankara, 1970.
5. Fidan, Yılmaz. Dünya Üzüm İhracatında Yerimiz. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayını, 407. Ankara. 1970.
6. International Fruit World, Expanding World Trade in Grapes International Fruit World, 28, Oscar Bauer Rublucation, Switzerland, 1969.

7. İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. İGEME, Enformasyon Bülteni.
8. İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Yaş Meyve ve Sebze İhracatı Nakliye Sorunları ile İlgili Rapor- İGEME,1971.
- 9 Karabağlı, Arslan, " Başlıca Ülkelerin Taze Üzüm İhracatı, İthalatı ve Türkiye'nin Durumu" Türkiye İktisat Gazetesi, 1907, Ankara, 1974.
- 10 Michaelides, Roger Ch., La culture et l'importance économique des raisins de table à Chypre. Le Progres agricole et Viticole, 15, Montpellier.1973.
11. Office International de la vigne et du vin. Developpement de la production des raisins de table et des raisins secs Bulletin de l'O.T.V., 484, 492, 511,515,515,516, Paris,1971
12. Office International de la vigne et du vigne et du vin, Situation de la viticulture dans le monde, Bulletin de l'O. T.V., 500 Paris,1972.
13. Osmanlıoğlu, Erdoğan- Ertürk, Ali. Meyve Fıatları Üzerinde Çalışmalar Mevsimlik Dalgalanmalar, Yalova Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü, 34, 1974.
14. Rapor, Kuveyt, Ticaret Ateşeliği,1973.
15. — , Libya, Ticaret Ateşeliği ,1973
16. — , Beyrut Ticaret Ateşeliği ,1973.
17. — ,Tahran Ticaret Ateşeliği, 1973.
18. — , Cidde Ticaret Ateşeliği, 1973.
19. — , Kahire Ticaret Ateşeliği, 1973.
20. — , Münih Ticaret Müşavirliği. Yaş Sebze ve Meyve İhracatı Rehberi,1971.
21. — , Bağdat Ticaret Ateşeliği,
22. — , Roma Ticaret Ateşeliği, 1974.
23. — , Kopenhag Ticaret Müşavirliği,1974.
24. — , Münih Tarım Ateşeliği,1974.
25. — , Oslo Ticaret Müşavirliği, 1974.
26. — , Brüksel Ticaret Müşavirliği,1974.
27. — , Lahey Ticaret Müşavirliği, 1974
28. — , Paris Ticaret Müşavirliği, 1974.
29. — , Stockholm Ticaret Müşavirliği, 1974.
30. — , Bern Ticaret Müşavirliği, 1974.
31. — , Helsinki Ticaret Müşavirliği, 1974
32. — , Viyana Ticaret Müşavirliği, 1974.
- 33 Schicel, W., Die Agrarmarkte 1972/73 BR Deutschland EWG und Weltmarkt, Bonn, 1974.
34. The World Wine Products Economy, a study of trends and problems, F.A.O. 1969.
35. Transit _ Courier, Münchenen Agusgabe,1974.
36. Türk Mühendislik, Müşavirlik ve Mütahhitlik A.Ş. Yaş Meyve , Sebze, Et ve Balık İhracatı Pazar ve Nakliye Etüdü,Ankara, 1970.
37. Yücel, Ayhan - Ertürk, Ali. Yaş Üzüm Pazarlaması, Yalova Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü,1973.